

ŠUME DALMATINSKOG CRNOG BORA (PINUS
NIGRA ARN. SUBSP. DALMATICA VIS. S. L.) NA
OTOKU BRAČU

(Prethodni izvještaj)

RADOVAN DOMAC

(Iz Instituta za botaniku Sveučilišta u Zagrebu)

U toku 1963. vršena su istraživanja šuma dalmatinskog crnog bora (*Pinus nigra Arn. subsp. dalmatica Vis. s. 1.*) na otoku Braču u dva navrata (juni, septembar).^{*} Ta istraživanja predstavljaju zapravo nastavak sličnih radova na Biokovu (Domac 1962), a cilj im je da se u cijelosti ispituju šume dalmatinskog crnog bora kod nas: one su rasprostranjene na Pelješcu, Biokovu, Braču i Hvaru, a istražene detaljnije dosada samo na Pelješcu (Horvatić 1958) i Biokovu (Domac 1962). Prema tome nakon obradbe tih šuma na Braču i Hvaru moći će biti dana cjelovita slika o tom vrlo interesantnom pitanju, kako za botaničare tako i šumare praktičare.

U ovom prethodnom izvještaju prikazan je, u posve općim crtama, floristički sastav tih šuma, njihova fitocenološka pripadnost, areal i opći ekološki faktori staništa. U toku rada načinjeno je 12 fitocenoloških snimaka u južnom dijelu otoka (obronci iznad Bola, Vidova Gora), centralnom dijelu otoka (Orlovica, Njive, Trolokve), istočnog dijela (Borova glava), zapadnog dijela (područje Nerežišće—Blaca) i sjevernog dijela otoka (Gažul).

Prilikom fitocenoloških snimanja na terenu utvrđeno je — u skladu s ranijim istraživanjima Horvatića (1958 : 81) — da su šume dalmatinskog crnog bora na Braču razvijene pretežno na podlozi kamenjarskih pašnjaka (*Stipo-Salvietum officinalis pinetosum dalmaticae* Hić). Te šume koje zauzimaju pretežni dio platoa otoka, dakle uglavnom više položaje (cca 500—750 m n. m.), ističu se velikom bujnošću, a u njima preteže

^{*} Koristim priliku da se na ovome mjestu zahvalim Savjetu za naučni rad SRH koji financira ovu temu, kao i mojim suradnicima sveuč. asist. M. Bedalov i Z. Pavletić zbog pomoći kod terenskog rada.

uz dalmatinski crni bor kadulja (*Salvia officinalis*) i trnovita mlječka (*Euphorbia spinosa*). Sastav takvih sastojina ilustrira ovaj fitocenološki snimak:

VIDOVA GORA (snimka VII)

Obronci Vidove gore pod samim vrhom, ekspozicija NW, nadm. visina 740 m, tlo skeletno, pokrovnost 40—50%, prosječna visina borova oko 4 m, veličina snimka 300 m²; šuma u području Stipo-Salvietum.

Sloj drveća:	<i>Pinus dalmatica</i>	3.1
Sloj grmlja:	<i>Juniperus oxycedrus</i>	4.1
	<i>Fraxinus ornus</i>	3.1
	<i>Rhamnus intermedia</i>	1.1
	<i>Fraxinus ornus</i>	+
	<i>Rhamnus rupestris</i>	+
Sloj niskog rašća:	<i>Salvia officinalis</i>	3.2
	<i>Genista dalmatica</i>	3.2
	<i>Koeleria splendens</i>	2.2
	<i>Bunium montanum</i>	1.1
	<i>Hieracium</i> sp.	1.1
	<i>Teucrium polium</i>	1.2
	<i>Ornithogalum tenuifolium</i>	1.1
	<i>Cerastium trichogynum</i>	1.1
	<i>Paronychia kapela</i>	1.1
	<i>Teucrium chamaedrys</i>	+
	<i>Aethionema saxatile</i>	+
	<i>Euphorbia myrsinites</i>	+
	<i>Potentilla hirta</i>	+
	<i>Tunica saxifraga</i>	+
	<i>Sanguisorba muricata</i>	+
	<i>Bromus erectus</i>	+
	<i>Allium</i> sp.	+
	<i>Lotus corniculatus</i> var. <i>hirsutus</i>	+
	<i>Muscari</i> sp.	+
	<i>Eryngium amethystinum</i>	+
	<i>Satureia acinos</i>	+
	<i>Echinops ritro</i>	+
	<i>Trifolium aureum</i>	+
	<i>Sedum ochroleucum</i>	+
	<i>Crocus</i> sp.	+
	<i>Alyssum petraeum</i>	+
	<i>Orlaya daucorlaya</i>	+
	<i>Galium lucidum</i>	+
	<i>Viola arvensis</i>	+
	<i>Arabis</i> sp.	+
	<i>Geranium purpureum</i>	+
	<i>Onosma javorkae</i>	+
	<i>Helianthemum nitidum</i>	+
	<i>Galium corrudaefolium</i>	+
	<i>Anthyllis rubicunda</i>	+
	<i>Tordylium apulum</i>	+
	<i>Cephalaria leucantha</i>	+
	<i>Hypericum perforatum</i>	+
	(<i>Centaurea rupestris</i>)	+
	(<i>Edraianthus tenuifolius</i>)	+

Uz ovaj tip šume utvrđena je na otoku Braču, i to na njegovim južnima padinama, i šuma dalmatinskog crnog bora na podlozi gariga ružmarina (*Erico-Rosmarinetum pinetosum dalmaticae* Hić). Ta šuma, koja se razvija na izrazito zaštićenim, toplim položajima, rasprostranjena je na južnim padinama otoka povrh Bola i u okolini, a njen sastav prikazuje otprilike ovaj snimak:

OBRONCI MALOG KOŠTILA (snimka VI)

Nadmorska visina 420 m, nagib 25%, ekspozicija 0, obraslost oko 80%, tlo dublje, veličina snimke 300 m², vapnenačka podloga.

Sloj drveća:	<i>Pinus dalmatica</i>	2.1
	<i>Quercus ilex</i>	+
	<i>Fraxinus ornus</i>	+
Sloj grmlja:	<i>Erica verticillata</i>	4.1
	<i>Rosmarinus officinalis</i>	1.1
	<i>Ostrya carpinifolia</i>	1.1
	<i>Fraxinus ornus</i>	1.1
	<i>Juniperus oxycedrus</i>	1.1
	<i>Coronilla emeroides</i>	1.1
	<i>Quercus ilex</i>	1.1
	<i>Pinus dalmatica</i>	+
	<i>Lonicera implexa</i>	+
	<i>Spartium junceum</i>	+
	<i>Clematis flammula</i>	+
	<i>Euphorbia spinosa</i>	+
<i>Rhamnus rupestris</i>	+	
Sloj niskog rašća:	<i>Genista dalmatica</i>	2.1
	<i>Hieracium</i> sp.	3.1
	<i>Brachypodium ramosum</i>	1.2
	<i>Helianthemum vulgare</i>	1.1
	<i>Koeleria splendens</i>	1.2
	<i>Stachys subcrenata</i>	+
	<i>Onosma javorkae</i>	+
	<i>Picris hispidissima</i>	+
	<i>Tribulus terrestris</i>	+
	<i>Cerastium trichogynum</i>	+
	<i>Aethionema saxatile</i>	+
<i>Echinops ritro</i>	+	

Napokon treba navesti da osim ta dva tipa šume nalazimo mjestimično crni bor još i u sastavu klimazonalne zajednice šume crnike kao i šume crnog graba; u oba slučaja radi se samo o faciesima tih inače tipskih šuma eu- odnosno submediteranskog područja (*Orno-Quercetum ilicis pinosum dalmaticae* Hić i *Seslerio-Ostryetum pinosum dalmaticae* Hić). Spomenuti faciesi mogu se naći mjestimično u širem području Vidove gore (*Seslerio-Ostryetum pinosum dalmaticae*), odnosno Nerežišće—Blaca (*Orno-Quercetum ilicis pinosum dalmaticae*), te ne predstavljaju vegetacijski značajnije tipove šuma dalmatinskog crnog bora na Braču.

Prilikom pravljenja snimaka mjereni su i opći ekološki podaci značajni za karakterizaciju ovih šuma kao što su nadmorska visina, ekspozicija, podloga, nagib, obraslost i dr. Utvrđeno je, općenito rečeno, da su istraživane šume razvijene na nadmorskoj visini od cca 500—750 m, da im je ekspozicija vrlo različita a najčešće nikakva (horizontalni slojevi!), da je podloga isključivo vapnenačka i to pretežno od starih, pločastih vapnenaca, nagib najčešće malen ili nikakav, a obraslost relativno dobra (40—80%). Uz te ekološke podatke načinjen je naravno i odgovarajući broj fotografskih snimaka istraživanih šuma.

Uz vegetacijske snimke sabran je i izvjestan veoma interesantan floristički materijal, gdje se radi o rijetkim nalazima kod nas (npr. *Sternbergia colchiciflora*), što će biti objavljeno u obliku posebne publikacije.

Konačno je u okviru rada na terenu ispitivano i rasprostranjenje tih šuma na otoku Braču, te je areal označen na topografskoj karti. Odatle je vidljivo, da su šume dalmatinskog crnog bora na otoku Braču razvijene na samom platou otoka (centralni dio otoka kojim dominira Vidova gora, 778 m n. m.), dakle na višim položajima centralnog dijela Brača, dok je u nižim položajima dalmatinski crni bor zamijenjen najčešće šumom alepskog bora (naročito na južnim padinama otoka).

ZAKLJUČAK

Na temelju postignutih rezultata u istraživanju šuma dalmatinskog crnog bora na otoku Braču može se zaključiti da one pripadaju gornjem vegetacijskom pojasu mediteranskog područja te da, iako su po svom florističkom sastavu donekle različite od sličnih šuma na Biokovu, Pelješcu i Hvaru, pokazuju s njima očite sličnosti.

Istraživane šume na otoku Braču izrazito su reliktnog karaktera, kao što je uostalom slučaj i u ostalim područjima njihova areala.

U vezi s iznesenim također smatram da je dalmatinski crni bor na otoku Braču (i sličnim područjima) podesan za pošumljavanje samo na višim, relativno zaštićenim položajima.

Upoznavanjem sastava i općih karakteristika šuma dalmatinskog crnog bora na otoku Braču dana je također mogućnost da se usporede sa sličnim, već ispitanim šumama na Biokovu i Pelješcu (Domac 1962, Horvatić 1958). Naprotiv, šume crnog bora na otoku Hvaru, gdje su one razvijene samo u najvišem dijelu — koliko je zasađa poznato — trebat će još pobliže ispitati.

LITERATURA

- Domac, R., 1962: Šume dalmatinskog crnog bora (*Pinus dalmatica* Vis. s. 1.) na Biokovu. Acta bot. Croat. XX—XXI, Zagreb.
- Horvatić, S., 1958: Tipološko raščlanjenje primorske vegetacije gariga i borovih šuma. Acta bot. Croat. XVII, Zagreb.